

Revolúcia na Apeninskom polostrove a otázka zjednotenia Talianska

V 40. rokoch 19. storočia talianske štáty zaostávali v hospodárskom vývoji. Železničná sieť sa len začala budovať, vnútorný obchod bol menej rozvinutý ako obchod zahraničný a najmä na juhu polostrova pretrvávali feudálne vzťahy. Medzi jednotlivými oblasťami jestvovali priepastné hospodárske rozdiely, čo viedlo aj k politickému napätiu a rozporom. Za týchto okolností sa miešali pokrokové túžby nespokojných vrstiev buržoázie, vzdelancov ale aj ľudových más. Situáciu vyostrovala agitácia dvoch hlavných súperiacich politických táborov, dvoch hlavných politických koncepcií – mazziniovskej a umiernenej.

Koncepcia Giuseppe Mazziniho sa spájala s hnutím Mladá Itália. Jeho politickým programom bola jednotná republika vybojovaná ľudovým povstaním. Mazzini jednoznačne odmietal federálnu podobu zjednoteného Talianska, ktorej odporovala najmä skutočnosť, že sa malo jednať o štát jedného národa. Domnieval sa tiež, že federalizmus prispieva k zachovaniu výsad aristokracie, kým princíp jednoty môže pomôcť k vyrovnaniu spoločensko-politických rozdielov a teda môže viesť k morálnemu a spoločenskému pozdvihnutiu národa. V jeho koncepcii mali mimoriadne dôležité postavenie široké ľudové vrstvy. Práve podcenenie ich významu spôsobilo podľa Mazziniho neúspech všetkých dovtedajších snažení. Na uvedenej názorovej platforme, nazývanej aj republikánsko-demokratická, založil Mazzini v roku 1831 spoločnosť Mladá Itália, ktorá postupne prerástla do hnutia. Mazziniovský radikalizmus prežíval rozkvet najmä v prvej polovici 30. rokov 19. storočia. V nasledujúcich rokoch ho vytlačil program umiernenej strany.

Vytvorenie umierneného tábora malo byť odpoveďou na úspechy Mazziniho koncepcie a prejavom snahy o vytvorenie istej názorovej alternatívy. Hoci sa umiernení začali formovať takmer súčasne s Mladou Itáliou, ich činnosť sa začala navonok úspešnejšie realizovať začiatkom 40. rokov. Väčší záujem verejnosti zaznamenali až názory piemontského kňaza Vincenza Giobertiho publikované v roku 1843. Gioberti v podstate navrhol konfederáciu jednotlivých panovníkov pod predsedníctvom pápeža (o zjednotení Talianska pod autoritou pápeža hovorili už na prelome 18. a 19. storočia členovia tajnej spoločnosti Guelfia, odtiaľ aj označenie neoguelfizmus pre Giobertiho koncepciu), čo o dva roky neskôr ešte doplnil o potrebu reforiem. Jeho cieľom bola teda federalizovaná monarchia zjednotená dohodami panovníkov. Do konkrétností rozpracoval Giobertiho názory Massimo d'Azeglio v spise Program talianskeho národného zmýšľania (1847), ktorý je považovaný za manifest umiernenej strany v predvečer revolúcie. Stúpenkami umierneného programu, označovaného tiež ako monarchisticko-liberálny, sa stali liberáli z celého Apeninského polostrova. Jadro však tvorila piemontská skupina, ku ktorej patrili okrem Giobertiho a d'Azeglia aj Cesare Balbo a začínajúci politik Camillo Benso di Cavour. Na rozdiel od Giobertiho jej väčšina považovala za najvhodnejšieho kandidáta na čelo zjednocovacieho procesu sardínskeho kráľa Karola Alberta Savojského, príslušníka jedinej domácej vládnucej dynastie. Cavour a Balbo

založili v roku 1847 časopis *Risorgimento*, v ktorom propagovali myšlienky hospodárskeho liberalizmu, vyzývali k prijímaniu ústav a vojne proti Rakúsku.

Udalosti na Apeninskom polostrove v rokoch 1848 – 1849 teda spájali dva základné problémy - snahu odstrániť cudziu feudálnu nadvládu a zjednotenie krajiny. Ich predzvesťou bola politická horúčka v súvislosti s voľbou pápeža v roku 1846. Nový pápež Pius IX. bol považovaný za osobu priateľskú k Giobertiho priani. Vyhlásil amnestiu politických väzňov, uvoľnil cenzúru, ustanovil štátny poradný zbor, jednal o zavedení colného spolku medzi pápežským štátom, Piemontom a Toskánskom. Zdalo sa, že sa naplňa Giobertiho koncepcia. Proti zjednocovaciemu hnutiu sa ale postavilo Rakúsko, ktorého záujmy boli ohrozené. V júli 1847 Rakúšania demonštratívne obsadili pevnosť vo Ferrare. Odpoveďou bola vlna protihabsburských nálad a nepokoje v Miláne v septembri 1847 a januári 1848.

Medzitým 12. 1. 1848 vypuklo v Palerme povstanie proti despotickej vláde neapolského kráľa Ferdinanda II. zo španielskej vetvy Bourbonovcov. Kráľ bol 10. 2. donútený obnoviť platnosť liberálnej ústavy z roku 1812 a na jej základe prebehli voľby do parlamentu. Revolučná vlna sa čoskoro rozšírila zo Sicílie na pevninu. Aj ostatní panovníci sa museli prispôbiť novej situácii a tlaku verejnej mienky. Tak boli podpísané ústavné listiny v Toskánsku, v pápežskom štáte i v Sardínskome kráľovstve, pričom vyhlásenie liberálnej ústavy sardínskym kráľom Karolom Albertom je považované za vrchol konštitučného hnutia. Všetky tieto ústavy boli vytvorené podľa vzoru francúzskej ústavy z roku 1830. Kodifikovali dvojkomorový systém a volebné právo na základe majetkového cenzu. 18. 3. prepuklo spomínané povstanie v Miláne, v centre Rakúšanmi spravovaného Lombardska. Podľa Karola Alberta nastala vhodná chvíľa, aby sa postavil do čela zjednocovacieho procesu.

Po ústupe Rakúšanov z Milána v dôsledku nepokojov a po vypuknutí nepokojov v Benátkach, ktoré boli rovnako pod rakúskou správou, vyhlásil Karol Albert 23. 3. 1848 vojnu Rakúsku. K piemontským ozbrojeným silám sa vzápätí pripojili toskánske, rímske a neapolské oddiely. Po ústupe Rakúšanov sa víťazstvo zdalo byť na dosah. Zjednocovacie a národnooslobodzovacie hnutie ale utrpelo dve neočakávané rany. Najprv sa od prebiehajúceho konfliktu dištancoval pápež Pius IX., čím padla koncepcia neoguelfizmu. Navyše v polovici mája sa v Neapolsku vrátil k moci Ferdinand II. a tvrdo potlačil liberálne hnutie. Vedenie vojny ostalo predovšetkým na Karolovi Albertovi a dočasnej republikánskej milánskej vláde. V tejto situácii uprednostnil Karol Albert dynastické záujmy. Namiesto toho, aby s rozhodnosťou viedol vojnu proti Rakúsku za zjednotenie Talianska, snažil sa dosiahnuť súhlas milánskej a benátskej dočasnej vlády s pripojením k Sardínskemu kráľovstvu. Nedokázal využiť vojenské úspechy svojej armády pri Goite a po kapitulácii rakúskej pevnosti v Peschiere a dovolili prejsť rakúskemu generálovi Radeckému do protiútok. 25. 7. vybojovali Rakúšania dôležité víťazstvo pri Custoze a Karol Albert aj zo strachu pred nepokojmi začal rokovať o prímerí, čo bolo opäť vnímané ako presadzovanie záujmov savojskej dynastie.

V súvislosti s krízou po vojenskej porážke a po páde Giobertiho koncepcie zjednotenia sa začala opäť rýchle presadzovať Mazziniho alternatíva, čo sa odrazilo v hnutí za všeobecné voľby do ústavodarného zhromaždenia, ktorého úlohou by bolo viesť boj proti Rakúsku a urýchliť zjednotenie krajiny. Hnutie sa najprv ujalo v Toskánsku v októbri 1848, najlepšie podmienky ale malo v pápežskom štáte a zasiahlo aj Piemont. V pápežskom štáte bolo dokonca ústavodarné zhromaždenie zvolené a vo februári 1849 vyhlásilo koniec pápežovej svetskej vlády nad Rímskou republikou.

Na jar 1849 Karol Albert vypovedal zmluvu o prímerí a obnovil boje s Rakúskom. Boje vedené neisto a za nevhodných medzinárodnopolitických okolností skončili porážkou piemontského vojska pri Novare. Karol Albert abdikoval v prospech svojho syna Viktora Emanuela, ktorý okamžite začal mierové rokovania s Rakúskom. Boli ukončené 6. 8. 1849 a Piemont sa musel vzdať nárokov na územné zisky i podpory talianskeho revolučného hnutia. Rakúšania opäť obsadili Lombardsko a benátske vnútrozemie. Medzitým bol v máji 1849 vo Florencii rakúskym expedičným zborom dosadený naspäť na trón Leopold II. a Ferdinand II. zlomil posledné centrá odporu na Sicílii.

Baštami revolúcie ostávala Rímska republika a mesto Benátky. Proti Rímu vyslalo expedičný zbor Francúzsko, a to pod zámienkou, že chce nastoliť mier medzi liberálmi a pápežom. Rím bol dobytý až po zdolaní vytrvalého odporu obyvateľstva, ktoré vojensky viedol Giuseppe Garibaldi. Ako posledné padli po vyčerpávajúcom obliehaní Benátky.

Na Apeninskom polostrove boli formálne nastolené predrevolučné pomery. V skutočnosti ale už nebolo možné zvrátiť odstránenie feudálnych vzťahov. Späť nastolené režimy boli skompromitované a nemali takmer žiadnu podporu. Ďalšie pokračovanie procesu liberalizácie a demokratizácie spoločnosti i procesu zjednotenia Talianska bolo nevyhnutné.